

SPOMIENKA

Moje roky so slovenskou archeológiou

Bogusław Gediga

Pred niekoľkými rokmi ma veľmi potešilo pozvanie na účasť na konferencii venovanej poľsko-českým vzťahom v dejinách archeológie do roku 1989, ktorú organizovalo Moravské zemské múzeum v Pavilóne Anthropos v Brne. Mal som vtedy príležitosť a česť predniesť referát, v ktorom – na základe mojich osobných skúsenosti – som si spomínal na svoje stretnutia s českou archeológiou, respektíve s českými archeológmi. Pomerne dlhé roky, ktoré mi boli dané na to, aby som žil na tomto svete, najmä vo vybranom a milovanom povolání, ktorým je pre mňa archeológia, mi umožnili spomenúť si na dávne kontakty. Radosť z toho, že som sa mohol zúčastniť na tomto úspešnom stretnutí bola úprimná, pretože rovnaké pocity vo mne vzbudzuje každá návšteva Čiech, Moravy a Slovenska. Tieto krajiny aj ľudia, ktorí v nich žijú, najmä moji kolegovia a kolegyne, sú mi blízki. Neraz som premýšľal o tom, čo by som si vybral, keby som v inom živote čelil možnosti voľby, kde žiť, ak nie v mojom Poľsku. Určite by som si vybral jednu z krajín našich južných susedov.

Výsledky brnianskej konferencie boli zverejnené v Acta Musei Moraviae a redigoval ich doc. Martin Oliva. Vo svojich spomienkach, ktoré som tam predstavil, som nemohol úplne ignorovať ani moje kontakty so slovenskými archeológmi, najmä z čias, keď existovalo jednotné Československo. Moje vzťahy k slovenskej archeológii sú takisto užitočnou a hodnotnou kapitolou v mojom živote, a preto som sa rozhodol zaspomínať si na tieto vzťahy v predkladanom článku. Ako som už v Brne spomenul, môj prvý kontakt s česko-slovenskými archeológmi sa uskutočnil v roku 1955 vo Vroclavi, kam v rámci študijných ciest prišli dr. Karel Tihelka z Brna a dr. Juraj Bárta z Nitry. Oblasť výskumu J. Bártu boli úplne iné ako moje, preto som ho zoznámil s archeológmi, ktorí skúmali staršie obdobia. Ja som mal vtedy príležitosť stráviť viac času s K. Tihelkom, čoho efektom bolo dlhodobé a srdečné priateľstvo so starším kolegom. Po rokoch som mal opäť možnosť sa krátko stretnúť s J. Bártom v kancelárii Darinky Bialekovej v Nitre, vtedy ešte na hrade, a porozprávať sa s ním. Bol to čas politickej transformácie

v Poľsku a aj nedostatkov v zásobovaní. Zároveň to bolo obdobie vytvárania nového pohľadu na ekonomiku. Postupne sme sa emancipovali zo socialistickej vízie, v ktorej pretrvávajúce nedostatky aj základných, každodenne potrebných produktov boli normou. Na Slovensku tie nedostatky bolo cítiť menej. A preto, namiesto toho aby sme sa venovali archeológii, sme sa s dr. J. Bártom, každý zo svojho uhla pohľadu, zhovárali o týchto problémoch.

Ako si pamätám, keď sme patrili do skupiny bratských krajín, ktoré tento socializmus budovali, tak napriek neustále deklarovanému priateľstvu už samotné približovanie sa k štátnym hraniciam bolo komplikované, a to kvôli existencii pohraničných zón. Prekročenie hraníc bolo nesmierne ťažké. Boli však obdobia väčšej liberalizácie a jedno z nich som využil na to, aby som uskutočnil výmenný pobyt československých a poľských archeológov. Podarilo sa to vďaka láskavej reakcii vtedajšieho riaditeľa Archeologického ústavu v Brne prof. Josefa Poulíka. V lete roku 1962 prišla do Poľska skupina, ktorú tvorili najmä pracovníci Archeologického ústavu v Brne, ale boli tu aj archeológovia z Prahy, Opavy a Archeologického ústavu SAV v Nitre. Medzi nimi bola aj sympatická dr. Viera Vendtová-Platonová, s ktorou sme s mojou predčasne zosnulou manželkou Janinou Bukowskou-Gedigovou dlhé roky komunikovali prostredníctvom listov, pretože pani Viera neskôr odišla zo Slovenska. Skupina archeológov navštívila najvýznamnejšie archeologické centrá a múzea v Poľsku, aj historické a pamiatkové miesta ako Gniezno, Ostrów Lednicki, Biskupin, ale aj Osvienčim a tamojšie táborové múzeum. Pre niekoľkých členov tejto skupiny bola táto návšteva veľkým a dramatickým zážitkom, pretože tam stratili svojich blízkych. Následne sme sa za priaznivého počasia dostali k Baltickému moru. Tento výlet viedol k nadviazaniu užších kontaktov a priateľstiev na mnohé roky. Z Poliakov okrem mňa skupinu sprevádzali aj archeológovia prof. Jerzy Szydlowski a dr. Elżbieta Szydlowska. Na začiatku jesenných mesiacov toho istého roku poľská skupina odcestovala do Československa. Počas prehliadky Čiech, Moravy a Slovenska sa o našu skupinu staral sympatický dr. Milan Stloukal.

Na Slovensku sme navštívili niekoľko krásnych historických miest, dedín a pamätihodností, ako napríklad Spišský hrad. Hlavným cieľom však bolo navštíviť Archeologický ústav SAV v Nitre a najvýznamnejšie múzeá. V Nitre nás so samozrejmom srdečnosťou privítali. dr. Viera Vendtová a dr. Darina Bialeková. S nimi mňa a moju manželku Janinu spojili priateľské vzťahy, ktoré našli veľa praktických významov. Tieto dámy hrali úlohu hlavných hostiteľiek a starali sa o nás. Darinku sme navštevovali vždy, keď sa nám podarilo dostať do Nitry. Často sme sa, aj so synom, v Nitre zastavili cestou na dovolenku do Maďarska. Tieto vzťahy s Darinkou sa ani po smrti mojej manželky Janiny nezmenili. Darinku sa mi tiež podarilo pozvať na zasadnutie Archeologickej komisie Poľskej akadémie vied vo Vroclavi, kde predstavila krásny, ako to u nej býva zvykom, starostlivo premyslený príspevok o svojom výskume. Počas spomínanej návštevy ústavu v Nitre, vtedy ešte na hrade, sme sa pre záujem mojej manželky Janiny o neolit stretli s Vierkou a Jurajom Pavúkovcami. Tento vzťah pretrval roky. Vierka bola neskôr na krátkom pobyte vo Vroclavi a my sme mali to potešenie hostiť ju v našom dome. Podobne, keď som bol v Nitre ja, vždy som skončil v ich pohostinnej domácnosti. S Jurajom máme spoločné aj smutné a bolestivé zážitky, moja Janina a Vierka už nie sú medzi nami. Ostali nám na ne pekné spomienky a s Jurajom nás dlhé a srdečné priateľstvo spája dodnes. Okrem iného, Juraj navštevuje Vroclav aj kvôli konferenciám o neolitických otázkach, ktoré organizuje Archeologická komisia Poľskej akadémie vied vo Vroclavi, ktorej mám tú česť roky predsedieť. Vždy to boli milé a užitočné stretnutia. V roku 2004 som pozval Juraja Pavúka, aby predstavil referát na zasadnutí spomenutej komisie. Bola to veľmi zaujímavá prednáška prezentujúca začiatky neolitu, po ktorej nasledovala živá diskusia účastníkov, významných odborníkov v oblasti neolitu, ako boli prof. A. Kulczycka-Leciejewiczowa a prof. W. Wojciechowski, ktorí, žiaľ, už nie sú medzi nami. Juraj vtedy prišiel do Vroclavi s partnerkou Máriou. Bolo to krásne obdobie tesne pred Vianocami, keď je Vroclav obzvlášť pôvabná. Vždy keď sa stretne v Nitre, Mária si na tento pobyt rada zaspomína. Nie je to náhoda, že sa viac venujem spomínanej návšteve skupiny poľských archeológov z roku 1962, pôsobiacich hlavne na Sliezske, pretože išlo o prvé rozsiahle stretnutie so slovenskou archeológiou a mojimi kolegyňami a kolegami archeológmi z nitrianskeho ústavu. Priateľské vzťahy nadviazané pri tejto príležitosti v mnohých prípadoch pretrvali roky a priniesli plodné výsledky aj v oblasti výskumu. Počas tohto pobytu sa nám ale nepodarilo stretnúť s vtedajším

riaditeľom ústavu doc. dr. A. Točíkom, ktorý vtedy v Nitre nebol.

Keď ide o poľsko-slovenské stretnutia skupín archeológov, chcel by som ešte spomenúť veľký medzinárodný Kongres medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied v Prahe, ktorého som mal príležitosť zúčastniť sa v roku 1966. Najmä jeden večer tohto podujatia mi utkvil v pamäti. Slovenskí archeológovia, ktorí sa zúčastnili tohto kongresu zorganizovali poľsko-slovenské stretnutie v príjemnej reštaurácii na Malej Strane. Slovenskí kolegovia pozvali niekoľkých poľských účastníkov a strávili sme spolu milý večer, plný srdečnosti a dlhých diskusií, ktoré trvali až do neskorých nočných hodín. Pamätám si ten večer ako významné stretnutie a priateľské gesto slovenských archeológov, ktorým potvrdili naše dobré vzťahy. Ako si pamätám, v tejto pomerne veľkej skupine som najviac času strávil rozhovormi s kolegyňami Máriou Lamiovou, Darinou Bialekovou, Zojou Benkovskou a s Titusom Kolníkom a jeho manželkou Evou.

Ďalšia moja spomienka sa spája s Medzinárodným kongresom slovanskej archeológie v roku 1975 v Bratislave. Počas tohto podujatia Jozef Paulík pozval niekoľkých poľských kolegov do svojho domu v bratislavských Vinohradoch na víno. Napriek nepopierateľnej kvalite vína sme viedli veľmi zaujímavú diskusiu, v ktorej dominovali archeologické otázky. Po niekoľkých rokoch som sa s Jozefom znovu stretol počas dlhšieho pobytu v Nitre. Pozval ma vtedy do svojho rodinného domu v Bratislave, kde som mal príležitosť spoznať jeho milú matku a sestru. Navštívil ho vtedy aj prof. Ján Dekan. Tento večer sa skončil až neskoro v noci a bol plný zaujímavých rozhovorov a diskusií jednak o archeológii, jednak o umení. Som vďačný za to, že som mohol aspoň nakrátko spoznať tohto vynikajúceho a pozoruhodného vedca a bádateľa s mimoriadne širokým obzorom. Počas tejto diskusie nám nakoniec došlo aj víno. Vtedy nás Jozef Paulík zaviedol do obrovských pivníc, kde sme našli mnohé vínové sudy. Žiaľ, všetky už boli prázdne.

V Drážďanoch, kde dlhé roky miestne archeologické múzeum a „Landesamt“ viedol nezabudnuteľný prof. dr. Werner Coblentz – s ktorým som mal možnosť sa priateľiť až do konca jeho dní – sa často organizovali medzinárodné konferencie venované problematike doby bronzovej a včasnej doby železnej. Berúc do úvahy vtedajšie podmienky v Nemeckej demokratickej republike, boli to konferencie s veľkou mierou slobody. Účastníkmi boli vždy aj archeológovia zo Slovenska, takmer vždy aj priateľ Wernera Coblentza doc. Anton Točík a prof. Mária Novotná. Vďaka účasti na

týchto konferenciách som mal príležitosť Antona Točíka spoznať. Naše bližšie zoznámenie sa však uskutočnilo počas konferencie o opevnených sídliskách doby bronzovej a doby železnej, ktorá sa, pokiaľ si dobre pamätám, konala v roku 1982 v Smoleniciach. Konferencia bola obsahovo veľmi úspešná a poskytla tiež príležitosť spoznať veľa nových kolegov a kolegýň zo Slovenska a prehĺbiť naše vzťahy. Okrem mne už dobre známej Márie Novotnej a Zoji Benkovskej sa konferencie zúčastnili aj kolegovia Jozef Vladár, Ladislav Veliachik, Peter Romsauer či Václav Furmánek, s ktorými nás priateľské vzťahy spájajú dodnes. Najmä večerné spoločenské stretnutia tvorili priaznivé prostredie pre rozhovory a vytváranie užších kontaktov. Práve počas takýchto večerov som sa s Antonom Točíkom zoznámil lepšie. Prvý, a potom každý ďalší večer sme strávili spolu popíjaním vína a veľmi zaujímavými rozhovormi a spomienkami. Najčastejšie sa k nám pridali dr. Evžen Plesl a dr. Jindra Nekvasil – žiaľ, obaja už nie sú medzi nami, rovnako ako Anton – a aj ostatní slovenskí archeológovia. Na tieto večerné stretnutia si často spomínam. Anton bol múdry človek, vzdelaný archeológ a láskavý a príjemný spoločník na dlhé rozhovory.

Naše diskusie sa týkali všetkého, jednak archeológie a nám známych archeológov, jednak aj vzťahov medzi našimi krajinami, najmä v oblasti archeológie. V neskorších rokoch, kedykoľvek som bol v Nitre, vždy som Antona Točíka navštívil, v budove ústavu pod hradom, kde vtedy pracoval. Anton ma vždy pozýval na obedy, ktoré sám majstrovsky a vášnivo pripravoval. Často sa ich zúčastnilo aj niekoľko zamestnancov ústavu. Pamätám si, že raz boli účastníkmi takéhoto stretnutia u Antona aj Titus Kolník a jeho manželka. Anton ma pozval domov aj na večeru, kde som mal možnosť stretnúť jeho manželku a dcéru, ktoré kuchtili spolu s ním.

Predtým, než začnem venovať pár slov spoločným aktivitám poľských a slovenských archeológov striktnie v oblasti vedy, musím spomenúť niekoľko ďalších slovenských archeológov, s ktorými som mal možnosť stretnúť sa, a s ktorými som už roky v blízkych kamarátskych a priateľských vzťahoch. Pred mnohými rokmi – myslím, že to bolo v sedemdesiatych rokoch minulého storočia – navštívil Vroclav v rámci študijnej cesty prof. Vojtech Budinský-Krička. Mal som vtedy príležitosť sprevádzať ho počas pobytu v mojom meste a viesť s ním veľmi zaujímavé diskusie o archeológii najmä na východnom Slovensku, ale aj o všeobecnejších problémoch. Bolo to pre mňa dôležité stretnutie, ktoré obohatilo moje vedomosti. Zároveň bolo cenné aj preto, že som mohol počas svojho života

stretnúť ďalšieho zaujímavého človeka. Rovnako oceňujem moje stretnutie s dr. Mikulášom Dušekom vo Vroclavi, ktorého som dovtedy poznal iba podľa jeho publikačnej činnosti. Osobné stretnutie a spoznanie bádatela je vždy cenným doplnením vedomostí, a tak to bolo aj v tomto prípade. Viac som sa s ním už nikdy nestretol, pretože zomrel krátko po pobyte u nás.

Počas môjho dlhšieho pobytu v Nemecku koncom sedemdesiatych rokov minulého storočia, som mal v Saarbückene príležitosť spoznať prof. Jána Lichardusa. Ján a jeho milá manželka prof. Marion Itten hostili mňa, moju manželku Janinu a syna Krzysztofa. Bol to krásny pobyt, plný zaujímavých rozhovorov a spomienok. Témou bola samozrejme predovšetkým archeológia, ale keďže to bola tiež doba veľkých zmien v Poľsku a vzniku Solidarity, živo sme diskutovali aj o politike. Pamätám si, že Ján viedol s mojím synom veľmi horúce diskusie, obaja mali totiž podobné, dosť radikálne názory. S Jánom som sa ešte stretol o pár rokov neskôr na jednej konferencii v Krakove. Bolo to po smrti mojej manželky Janiny a bolo to stretnutie plné smutných spomienok a Jánových srdečných gest voči mne.

Ako som už spomenul, na seminároch a konferenciách organizovaných prof. Wernerom Coblencom v Drážďanoch bola vždy prítomná prof. Mária Novotná. Mal som príležitosť zoznámiť sa s ňou pred mnohými rokmi a náš priateľsky vzťah pokračuje dodnes. Nie tak dávno, v roku 2017, sme sa s Máriou stretli na konferencii v Trnave, kde sme si pripomenuli roky nášho priateľského vzťahu. Mária sa na moje pozvanie tiež zúčastnila jednej z konferencií organizovanej každé dva roky v Biskupine. S jej manželom Bohuslavom som sa spoznal oveľa neskôr ako s Máriou, ale nejako sme sa hneď mali radi a stal sa mojim drahým priateľom. Prvýkrát sme sa stretli na konferencii organizovanej Marekom Gedlom v Krakove v roku 1978. Neskôr navštevoval Bohuslav aj Vroclav, vždy ako náš milý hosť. Naposledy sme sa videli na kongrese UISPP v talianskom Forli v roku 1996, kam prišiel spolu s Máriou. Nemôžem zabudnúť na našu rozlúčku na konci kongresu. Chvíľu potom, ako sme sa rozišli sa ku mne Bohuslav vrátil a dlho ma objímal. Bolo to naše posledné stretnutie. Krátko na to som sa dozvedel správu, že zomrel. Často si túto udalosť pripomínam, pýtam sa sám seba, či existuje priestor pre také takmer prorocké predpovede v našom vedomí. Bohuslav akoby vedel, že sme sa vtedy videli naposledy.

Keď si spomínam na stretnutia so slovenskými archeológmi, ktoré sa potom zmenili na dlhodobé srdečné priateľstvá, musím spomenúť – možno nie vždy v chronologickom poradí – ešte zopár

blízkých kolegýň a kolegov. Koncom rokov päťdesiatych alebo začiatkom šesťdesiatych som sa zoznámil s dr. Zojou Benkovskou. Prišla do Vroclavi v rámci študijných výmen medzi Poľskou a Československou akadémiou vied. Viedol som vtedy jeden s mojich prvých výskumov na známom pohrebisku lužickej kultúry v Jordanówe Śląskim pri Vroclavi, takže som mal príležitosť prezentovať nové materiály. Pamätám si, že keď som ukazoval predmety z doby bronzovej, bola tam jedna ihlica a povedal som, že je analogická s tou, ktorú publikovala Zoja v jednom z posledných čísel Slovenskej archeológie. Moja skvelá pamäť zapôsobila na Zoju veľmi pozitívne, no úprimne musím priznať, že to bola náhoda. Akurát som písal svoju dizertáciu a spomenutú ihlicu som si všimol keď som hľadal analógie. V tomto čase sa Zoja zaujímala o zdroje včasných fáz lužickej kultúry a konca kultúr mohylových – predlužických. Podľa toho čo som vedel, takéto nové materiály sa mali nachádzať v múzeách v Opole a Kluczborku. Išli sme tam, no bez veľkých úspechov. Milé spomienky mám tiež na naše náhodne stretnutie v Nitre. Išli sme s manželkou Janinou a synom na dovolenku a nakrátko sme sa zastavili v Nitre, kam akurát z Rakúska prišla aj Zoja. Zobrala nás na prehliadku po Nitre svojou peknou Alfou Romeo, ktorá vtedy vzbudzovala na cestách veľký dojem. Naše ďalšie stretnutia sa neskôr konali väčšinou vo Viedni a pri príležitosti rôznych konferencií. Vždy je to čas spomienok a rozhovorov o novinách v poľskej, slovenskej a rakúskej archeológii.

Je pre mňa ťažké spomenúť si na prvé stretnutie s prof. Jozefom Vladárom. Bolo to dávno, a tiež sme už dlho vo vrelých priateľských vzťahoch. Mnohokrát som ho pozýval na konferencie do Vroclavi a Biskupinu, no akosi sa mu tam nikdy nepodarilo dôjsť. V roku 2000, keď sa opäť nemohol konferencie zúčastniť, poslal zaujímavý príspevok napísaný spoločne s kolegom prof. Jozefom Bátorom. Príspevok bol venovaný umeniu a bol publikovaný v roku 2001 v zborníku z tejto konferencie. Párkrát však vo Vroclavi Jožko bol a vždy sme vtedy trávili čas spolu. V jeden príjemný večer sme ho hostili aj v našom dome. Vždy keď sa stretne, najčastejšie v Nitre, nájdeme si čas na rozhovor a spomienky. Jožko je mimoriadne srdečný a je mi veľkým potešením sa s ním stretávať. Máme veľa spoločných spomienok z mnohých vedeckých podujatí a na časy, ktoré sme spoločne prežili. Na svoje stretnutie s profesorom – keď sme ho pred pár rokmi navštívili na ústave v Nitre – tiež milo spomína moja súčasná manželka prof. Danuta Minta-Tworzowska.

Približne v sedemdesiatych rokoch minulého storočia nastúpila na Archeologický ústav v Nitre veľmi aktívna skupina mladších kolegov zaobe-

rajúcich sa dobou bronzovou a staršou dobou železnou. Išlo o skupinu dnešných profesorov a doktorov vied, ako sú Elena Miroššayová, Jozef Bátora, Václav Furmánek, Peter Romsauer, Ladislav Veliačik, neskôr aj Susanne Stegmann-Rajtár. Patrí k nim tiež Karol Pieta, ktorý sa zaoberá trochu mladšími obdobiami praveku. Čoskoro sa okrem iných objavili na študijných pobytoch a rôznych konferenciách v Poľsku, a potom aj vo vtedajšej Nemeckej demokratickej republike. Vznikla tak príležitosť lepšie sa spoznať. Moje vzťahy s týmito slovenskými kolegami sa rýchlo stali úzkymi a pretrvávajú dodnes. Často sa navštevujeme a naše priateľstvá sa takmer podobajú rodinným vzťahom. Pozorne sledujem vedecké výsledky svojich kolegýň a kolegov a teším sa z ich úspechov. Tiež som mal možnosť zúčastniť sa na niektorých ich vedeckých obhajobách ako člen komisie. S každou z vyššie spomenutých osôb ma spájajú živé, príjemné spomienky, anekdoty a udalosti, ktoré si možno treba pripomenúť v rozsiahlejších memoároch. Ako príklad by som rád spomenul moje stretnutia s dr. Elenou Miroššayovou. Spoznali sme sa pred mnohými rokmi, keď prišla do Vroclavi v rámci študijnej cesty. Bola to vtedy mladá žena, ktorá čakala dieťa. Ja som ľahkomyselne navrhol pani Elene aby sme išli do Sobótki pri Vroclavi, kde sa nachádzajú známe mohutné kamenné skulptúry. Pani Elena prijala tento návrh s veľkým entuziazmom. V Sobótke sme navštívili múzeum a boli sme pozrieť aj sochy, ktoré sa nachádzajú dole v meste. Časť z nich, možno najmä tie najzaujímavejšie, sa však nachádzajú hore na vrchu Ślęza a naozaj som sa začal obávať, keď sa pani Elena rozhodla, že na vrchol pôjdeme. Keď sme sa vrátili späť, pochopil som s akou odváznou osobou som sa stretol. Potom, počas rokov nášho kamarátstva sa táto jej črta prejavila ešte mnohokrát. Podarilo sa mi aj párkrát navštíviť oddelenie Archeologického ústavu v Košiciach. Na každú z tých návštev spomínam s potešením. Raz som bol v Košiciach spolu s kolegom Lacom Veliačikom. Hostila nás pani Elena a prítomná bola aj dr. Zlata Čilinská. Ju som mal príležitosť spoznať už skôr, na konferencii v Prilepe v Macedónii, venovanej náboženstvu Slovanov. Bol to čas politickej transformácie na Slovensku. So Zlatou sme sa o tom dlho zhovárali a zistili sme, že naše názory sú veľmi podobné. Páčila sa mi triezvosť jej názorov a môj obdiv a sympatia k nej rástli. Ďalší pobyt v Košiciach, na ktorý si rád spomínam, som uskutočnil pred pár rokmi s mojou manželkou Danutou. Hostiteľkou bola drahá pani Elena Miroššayová. Pri tejto príležitosti sme išli spolu do Nižnej Myšle navštíviť výskum dr. Ladislava Olexu. Bola to

pre mňa tiež prvá príležitosť osobne sa stretnúť s pánom kolegom.

Pani dr. Elena Miroššayová sa tiež zúčastnila jednej z konferencií, ktoré som organizoval v rámci Archeologickej komisie Poľskej akadémie vied, pobočka Vroclav a Archeologického múzea v Biskupine v roku 2008. Predniesla zaujímavú prednášku, ktorá bola zahrnutá do ďalšieho zborníka v rámci Prac Komisji Archeologicznej O/PAN vo Vroclavi a Biskupińskich Prac Archeologicznych.

Takéto úzke vzťahy s našimi slovenskými kolegami a kolegyňami, hlavne s bádateľmi doby bronzovej a staršej doby železnej, sa vytvorili s celou skupinou poľských bádateľov týchto pravekých období. Okrem iných aj s už zosnulými profesormi Marekom Gedlom a Tadeuszom Malinowskim, ako aj Zbigniewom Bukowskim, Janom Dąbrowskim, neskôr aj s mladšími profesormi Janom Chochorowskim, Wojciechom Blajerom a ďalšími bádateľmi s podobnými výskumnými záujmami – teda s poprednými poľskými bádateľmi v oblasti týchto epoch. Tieto dobré vzťahy pokračujú a prinášajú ovocie aj v oblasti vedy. V priebehu rokov prichádzali nové generácie výskumníkov a ja som mal možnosť stretnúť sa a nadviazať s nimi kontakty počas pobytu v Nitre a na rôznych konferenciách. Tu okrem iných mám na mysli najmä Rudolfa Kujovského a Ondreja Ožďániho.

Moje priateľské vzťahy so slovenskými archeológmi nie sú obmedzené, ako sa môže zdať, na bádateľov doby bronzovej a staršej doby železnej. Mal som príležitosť stretnúť sa so všetkými riaditeľmi Archeologického ústavu v Nitre, počnúc doc. Antonom Točíkom a neskôr jeho nástupcom prof. Bohuslavom Chropovským. Veľakrát sme sa s Bohuslavom stretli v Nitre, ale aj na rôznych konferenciách, z toho raz, ako si pamätám, aj v Drážďanoch u Wenera Coblenza, a aj na kongrese v Mainzi. Spoločne sme sa zúčastnili zaujímavej konferencie na Kaukaze v Gruzínsku, v Kacheti. Bolo to tiež obdobie politických nepokojov. Gruzínsko sa usilovalo získať nezávislosť. Videli sme, ako sa tamojší ľudia odkláňajú od naučeného sovietskeho modelu. Tento proces sa jednoznačne dalo pozorovať u našich gruzínskych kolegov a kolegyň archeológov. Bolo to zvlášť viditeľné počas večerného spoločenského stretnutia, ktoré pripravili organizátori konferencie. Rovnaký postoj jednoznačne preukázali aj vysokí predstavitelia Gruzínskej akadémie vied, ktorí sa stretnutia zúčastnili. V tomto prístupe všetkých gruzínskych účastníkov došlo k obzvlášť zreteľnému návratu k tradičnej religiozite. Mohli sme to vidieť aj všade v meste, najmä v samotnom Tbilisi, hlavne v okolí početných kostolov. Túto zmenu som si všimol nielen ja. Pre Bohuslava bol

v tom čase tento proces ešte trochu prekvapivý a ťažko pochopiteľný. Stretnutie sa uskutočnilo v srdečnej atmosfére, hoci archeológovia z Azerbajdžanu, ktorý bol v konflikte s Gruzínskom, zostali trochu dištancovaní. V jednom okamihu hudba hrala melódie gruzínskeho ľudového tanca a mladé gruzínske archeologičky vyskočili na pódium a začali pôvabne tancovať. Zrazu vybehla na pódium aj Vierka Pavúková, ktorá sa tiež zúčastnila konferencie, a zatancovala si s nimi, v žiadnom prípade nezaostávajúc za ich tanečnými schopnosťami.

Potom som mal ešte príležitosť stretnúť sa s prof. Chropovským pri príležitosti oslavy jubilea Archeologického ústavu v Nitre. Prvý deň pozval mňa a Jozefa Vladára k sebe domov a dal mi za úlohu vziať so sebou aj profesorov J. Machnika a R. Schilda. Prišli sme do jeho krásneho veľkého domu, kde bol Bohuslav sám. Uviedol nás do svojej vínnej pivnice, hrdo sa chválil svojim vínom a potom nás pohostil svojimi vynikajúcimi ročníkmi. Keď sme sa s ním lúčili, Bohuslav bol v zlom stave. Odprevadil nás až na ulicu k autu, zakýval nám a potom ktorýsi z nás povedal, že Bohuslava vidíme asi naposledy. On však žil ešte niekoľko rokov a venoval sa rôznym aktivitám, len, žiaľ, už som sa s ním v Nitre nestretol.

Môj priateľský vzťah s ďalším riaditeľom ústavu v Nitre, prof. Alexandrom Ruttkayom siaha do dávnych čias, ešte do obdobia predtým, než sa stal riaditeľom. Vždy, keď prídem do Nitry, tiež s manželkou Danutou, stretávam sa s jeho srdečnou pohostinnosťou. Saša bol pred rokmi aj vo Vroclavi. Nepamätám si, či to bolo na konferencii organizovanej Archeologickou komisiou pobočky Poľskej akadémie vied vo Vroclavi, alebo či bol pozvaný s referátom na jej zasadnutie. Prišiel so svojou milou manželkou. Pozval som ich k sebe domov. V ten večer boli u mňa aj môj syn Krzysztof s manželkou Małgorzatou. Bolo to príjemné stretnutie. Keďže Małgorzata, rovnako ako manželka Sašu, je lekárka, obe viedli dlhú diskusiu o medicíne a zdravotnej starostlivosti na Slovensku a v Poľsku. My so Sašom sme sa tichšie bavili o archeológii. Obaja sme sa často zúčastňovali rôznych konferencií a iných stretnutí, a vždy bolo príjemné znovu sa s ním stretnúť.

Súčasného riaditeľa ústavu doc. PhDr. Mateja Ruttkaya, CSc., som spoznal taktiež dávno predtým, než sa stal riaditeľom. Dokonca som ho pozval na prednášku na stretnutie Archeologickej komisie Poľskej akadémie vied vo Vroclave, ale akosi sa to nepodarilo zrealizovať. Nič nie je stratené, dúfam, že sa Matej dostane aj do Vroclavi, alebo na konferenciu v Biskupine. Mám pekné spomienky na môj posledný pobyt v Nitre, najmä na večer, keď sme sa

stretli s Matejom a Karolom Pietom a viedli dlhý rozhovor o archeológii a našej budúcej spolupráci. Verím, že tato spolupráca bude pokračovať.

Pár slov by som chcel ešte venovať mojim spomienkam zo stretnutí so slovenskými archeológmi, ktorí sa nezaoberajú iba dobou bronzovou či staršou dobou železnou. Rád by som spomenul aspoň niekoľkých z nich, pretože som vďačný, že som mal možnosť ich spoznať, a že s nimi dodnes zostávam v priateľských vzťahoch. Počas spomínaného výletu v roku 1962 do vtedajšieho Československa navštívila skupina poľských archeológov aj významnejšie múzeá na Slovensku. Samozrejme, boli sme v bratislavskom Slovenskom národnom múzeu, ale aj v Košiciach vo Východoslovenskom múzeu. Pri tejto príležitosti som sa mohol krátko stretnúť s dr. Ludmilou Kraskovskou, s ktorou som mal o pár rokov neskôr možnosť dlhšieho rozhovoru za účasti dr. Magdy Pichlerovej. Počas tohto stretnutia mi prezentovala svoje materiály z terénneho výskumu na pohrebisku v Nových Košariskách. V Košiciach nás po krásnej výstave previedol dr. Ján Pástor. Na tejto výstave bolo cítiť, aká je pre neho dôležitá, zároveň s témou, ktorej bola venovaná. Rád si spomínam na to stretnutie, hoci som už nikdy nemal príležitosť sa s pánom doktorom stretnúť.

Keď som o mnoho rokov neskôr išiel s manželkou Janinou na krátku dovolenku na Zemplínsku šíravu a Vihorlat, na popud Darinky Bialekovej sme sa zastavili v Michalovciach, v miestnom Zemplínskom múzeu, kde nás pohostili Vizdalovci. Obdivovali sme nádhernú muzeálnu expozíciu, ale nechali sme sa očariť aj srdečnosťou dr. Jaroslava Vizdala a jeho manželky.

Keď tak krátko spomínam moje stretnutia so slovenskou archeológiou, je mi samozrejme ťažko si spomenúť na všetky kolegyné a kolegov archeológov, ktorých som mal príležitosť stretnúť a spoznať. Chcel by som ale spomenúť ešte aspoň jednu veľmi milú osobu, pani prof. Tatianu Stefanovičovú. Naše stretnutia majú dlhú históriu. Už mnoho rokov sa máme možnosť stretávať na rôznych konferenciách, sympóziách a iných podujatiach, napríklad v Mikulčiciach, Brne, Varšave, tiež v Nemecku a mnohých ďalších. Spoločne sme boli členmi komisie k profesúre nášho kolegu a neskôr aj môjho priateľa Evžena Neustupného na brnianskej univerzite. Každé z týchto stretnutí bolo pre mňa milým zážitkom a pani Tatiana mi zostáva v pamäti ako nesmierne milá, dobre vychovaná, múdra a srdečná osoba.

Aby som uzavrel svoje spomienky na viaceré osobné stretnutia, musím ešte spomenúť jeden pekný večer v mojom dome. Pred rokmi, aj keď si už presne dátum nepamätám, do Vroclavi prišla

na študijný pobyt dr. Lucia Benediková s kamarátkou Janou Katkinovou, ktorá, ako som sa dozvedel a správu prijal so zármutkom, už nie je medzi nami. V tom istom čase bol vo Vroclavi aj môj priateľ prof. Gerhard Trnka z Viedne. Pozval som všetkých troch k sebe domov. V tom čase moja manželka Janina už nežila, bol som sám, ale obe milé slovenské kolegyné prevzali úlohu gazdiniek. Stretnutie bolo príjemné a víno povzbudzovalo naše srdcia a myseľ. Rozprávali sme sa a spomínali sme do neskorých hodín. Odvtedy som mal možnosť stretnúť Luciu Benedikovú mnohokrát v Nitre a naposledy koncom roka 2019 v Prahe. Sú to pre mňa vždy milé stretnutia.

Mnohokrát som už spomínal rôzne formy vedeckej spolupráce so slovenskými archeológmi. Viac razy som osobne organizoval takúto spoluprácu. Z mojej iniciatívy bola uzavretá oficiálna dohoda o spolupráci medzi Archeologickým a etnologickým ústavom Poľskej akadémie vied a Archeologickým ústavom SAV v Nitre. V rámci tejto spolupráce sa uskutočnil spoločný výskumný projekt, ktorého vedúcim bol zo slovenskej strany môj priateľ Laco Veliačik. Každý rok sa pracovné stretnutia konali striedavo v Poľsku a na Slovensku, najčastejšie v Nitre. Témami týchto stretnutí boli vybrané problémy, napríklad výskum keramiky, problematika doby bronzovej, staršej doby železnej a včasného stredoveku, v menšej miere aj staršie obdobia. Okrem toho sa na Spiši na oboch stranách hranice uskutočnil spoločný terénny výskum, ktorý viedol prof. Paweł Valde-Nowak na poľskej strane a dr. Ivan Cheben na slovenskej strane. Mrzí ma, že nebolo možné zhrnúť výsledky týchto výskumov, prezentované na vyššie uvedených pracovných stretnutiach, v publikácii. Tak trochu sa to stalo kvôli vedúcim, hoci kolega Ivan Cheben mi sľúbil, že on sám v publikácii zhrnie výsledky slovenského tímu. Verím, že sa tak aj stane.

Stretnutia mali vždy pracovný charakter, diskutovalo sa o rôznych problémoch a prebiehali aj živé diskusie. Špeciálne si pamätám takúto zaujímavú diskusiu na jednom zo stretnutí o včasnostredovekej keramike v Nitre, a potom aj vo Vroclavi, kde viacerí účastníci z tímu pod vedením prof. Andrzeja Buka, ako aj viacerí slovenskí kolegovia predstavili veľmi zaujímavé príspevky. Jedno zo stretnutí sa konalo 23.–25. júna 1999 v Liptovskej Mare. Organizátorom tohto seminára bol Archeologický ústav SAV v Nitre. Slovenskej skupine predsedal Ladislav Veliačik a hosťiteľom bol do veľkej miery Karol Pieta. Predmetom tohto stretnutia bola architektúra v archeologickom kontexte a možnosti jej interpretácie. Špeciálnu pozornosť sme venovali výsledkom výskumu Karola Pietu z Havránku. Karol tiež účastníkov previedol po archeologickej rezervácii. Na ďalší

deň navrhol navštíviť hradisko nachádzajúce sa vysoko v horách. Trochu som sa obával, ako to zvládnem. Bol som, samozrejme, o niečo mladší ako teraz, no nebol som už mladý. Karol ma však na túto cestu povzbudil, pričom presvedčivo tvrdil, že rovnaký výstup zvládol aj môj poľský priateľ, prof. Zbigniew Bukowski. Vyrazili sme, na vrchol som sa dostal síce posledný, ale úspešne. Po celej ceste ma, ako povestný anjel strážny, sprevádzal srdečný kolega a priateľ dr. Gabo Fusek, ktorý sa so mnou neustále a bez únavy rozprával. Na vrchole hory ma Karol privítal potleskom. Vtedy mi tiež povedal, že profesor Z. Bukowski skutočne vystúpil na tento vrchol, avšak ešte pred 20 rokmi.

Keďže som niekoľko rokov pôsobil ako predseda Archeologickej komisie pobočky Poľskej akadémie vied vo Vroclavi, mal som možnosť, ako som to už uviedol vyššie, pozývať slovenských archeológov na zasadnutia tejto komisie, ako aj na konferencie ňou organizované. Je to veľmi cenná forma spolupráce, ktorá poskytuje archeológom, hlavne z vroclavského centra, príležitosť stretnúť sa s poprednými slovenskými odborníkmi a zoznámiť sa s nimi a ich výskumami. Žiaľ, kvôli pandemickej kríze, bola táto forma spolupráce dočasne prerušená. Po zmene situácie sa však obnoví a verím v účasť slovenských archeológov na týchto stretnutiach. Zoznam slovenských archeológov, ktorí na týchto stretnutiach predniesli príspevky, je skutočne dlhý, o niektorých som už hovoril vyššie. Jednou z posledných, ktorá sa na stretnutí zúčastnila bola prof. Klára Kuzmová z Trnavy. Do Vroclavi prišla s krásnou prednáškou „Rímsky kastel v Iži a jeho pozícia na hraniciach Panónie (stavebno-historický vývoj, materiálna kultúra)“, ktorá vyvolala živú diskusiu aj u historikov umenia prítomných na tomto stretnutí.

Veľmi dôležitými udalosťami v oblasti vedy, a to nielen podľa môjho názoru, sú každé dva roky mnou organizované medzinárodné konferencie v Biskupine v rámci vyššie uvedenej Komisie a v spolupráci s Archeologickým múzeom v Biskupine, ako aj Archeologickým a etnologickým ústavom Poľskej akadémie vied. Dôležitosť týchto konferencií spočíva najmä v tom, že sa zaoberajú otázkami, ktoré sa na rôznych vedeckých archeologických stretnutiach často neprezentujú. Najčastejšie ide o problémy spojené s problematikou symbollickej kultúry minulých spoločností, teda umenia, náboženstva, ale aj kultúrnych súvislostí v rôznych obdobiach praveku a včasného stredoveku, histórie a metodických zmien v našom výskume a vzťahu archeológie k v súčasnosti dominantným trendom v oblasti ideológie a kultúry. Už v roku 1998 bol v programe prvej konferencie príspevok V. Furmánka a O. Ožďániho, publikovaný v zborníku „Kultura symboliczna...“ v roku 2000.

Predmetom ďalšieho stretnutia v Biskupine v roku 2000 bolo umenie doby bronzovej a staršej doby železnej v strednej Európe. Na tomto stretnutí sa s referátmi zúčastnila pomerne veľká skupina slovenských archeológov, a to Klára Marková, Mária Novotná, Jozef Bátora či Jozef Vladár, ktorých texty, vhodne pripravené na vydanie, boli zaradené do zborníka „Sztuka epoki brązu...“ z roku 2001.

Jedna s ďalších konferencií v Biskupine, ktorá sa konala v roku 2004, bola venovaná architektúre a stavebníctvu v dobe bronzovej a staršej dobe železnej. Zúčastnili sa jej Karol Pieta a Ladislav Veliáčik, ktorí prišli do Biskupinu s manželkami. Texty na základe ich príspevkov boli publikované v zborníku „Architektura i budownictwo...“ v roku 2006.

V roku 2008 sa ďalšia konferencia v Biskupine venovala úlohe hlavných kultúrnych centier pri formovaní kultúry strednej Európy v staršej dobe železnej. Aj počas tejto konferencie sme mali potešenie hostiť dvoch slovenských archeológov s referátmi: dr. Eleny Miroššayovú a prof. Petra Romsauera. V ďalšom zborníku „Rola głównych centrów kulturowych...“ z roku 2010 bol zverejnený iba text pani Eleny. Petrovi sa príspevok vtedy nepodarilo pripraviť do tlače.

Pozvánky na ďalšie konferencie v Biskupine sú vždy posielané slovenským archeológom prostredníctvom hlavných stredísk, ale bohužiaľ, nie vždy sa im (z rôznych dôvodov) podarí podujatia zúčastniť. V roku 2016 archeológovia zo Slovenska opäť nahlásili svoju účasť na konferencii venovanej inšpirácii a funkciám pravekého a včasnostredovekého umenia. Boli to milé kolegyne z Trnavskej univerzity, Lucia Nováková a Andrea Ďurianová a aj prof. Mária Novotná so synom Ľubomírom. Všetci sa prihlásili s veľmi zaujímavými referátmi. Bohužiaľ, Mária a jej syn, z rodinných dôvodov nakoniec na konferenciu nedorazili, ale pán Ľubomír, rovnako ako dve trnavské kolegyne, poslal text do ďalšieho zborníka „Inspiracje i funkcje...“ vydaného v roku 2018. Ostáva mi dúfať, že sa téma nasledujúcich konferencií v Biskupine stane pre slovenských kolegov zaujímavá a povzbudí ich k účasti na týchto stretnutiach.

Dôležitou formou vedeckej spolupráce sú publikácie. V čase, keď mi je dané byť redaktorom popredného časopisu poľskej archeológie, ktorým je „Przegląd Archeologiczny“ a ktorého sté výročie sme oslávili a pripomenuli 67. ročníkom v roku 2019, snažím sa udržiavať kontakty so slovenskými archeológmi aj v tejto oblasti. V našom časopise sme publikovali články Gabriela Fuseka, Petra Romsauera Ladislava Veliáčika či Mateja Ruttkaya. Zverejnené boli však i príspevky poľských vedcov Piotra Wyrosta a Wiesławy Chrzanowskej o chove a poľovníctve v dobe bronzovej a staršej dobe železnej na

Slovensku vo svetle výsledkov archeozoologických výskumov osteologických materiálov získaných na slovenských náleziskách. Pre redakciu časopisu „Przegląd Archeologiczny“ sú cenné posudky textov určených na tlač, ktoré na našu žiadosť vykonávajú slovenskí archeológovia. Doteraz sme využili cennú pomoc P. Romsauera a K. Pietu. Dúfam v ďalší rozvoj spolupráce v tejto oblasti a aj v to, že medzi členmi redakčnej rady budúceho funkčného obdobia budú zástupcovia slovenských archeológov.

V tomto krátkom článku som chcel uviesť pár spomienok z mojich stretnutí so slovenskou archeológiou. Sú to dôležité udalosti v mojom profesionálnom, ale aj súkromnom živote, a to kvôli tomu, že som mal príležitosť stretávať sa s ľuďmi, ktorí zanechali v mojom živote dôležitú stopu a spomienky na udalosti, na ktorých som sa vďaka týmto stretnutiam mohol zúčastniť. Dúfam tiež, že to bude príspevok k histórii archeologického výskumu v Európe, a najmä k poľsko-slovenským vzťahom v tejto oblasti.

LITERATÚRA

- Architektura i budownictwo epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w środkowej Europie.* Red. B. Gediga/W. Piotrowski. Prace Komisji Archeologicznej 16. Biskupińskie Prace Archeologiczne 5. Biskupin – Wrocław 2006.
- Inspiracje i funkcje sztuki pradziejowej i wczesnośredniowiecznej.* Red. B. Gediga/A. Grossman/W. Piotrowski. Prace Komisji Archeologicznej 22. Biskupińskie Prace Archeologiczne 13. Biskupin – Wrocław 2018.
- Kultura symboliczna kręgu pól popielnicowych epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej.* Red. B. Gediga/D. Piotrowska. Prace Komisji Archeologicznej 13. Biskupińskie Prace Archeologiczne 1. Warszawa – Wrocław – Biskupin 2000.
- Rola głównych centrów kulturowych w kształtowaniu oblicza kulturowego Europy Środkowej we wczesnych okresach epoki żelaza.* Red. B. Gediga/W. Piotrowski. Prace Komisji Archeologicznej 18. Biskupińskie Prace Archeologiczne 8. Biskupin – Wrocław 2010.
- Sztuka epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej.* Red. B. Gediga/A. Mierzwiński/W. Piotrowski. Prace Komisji Archeologicznej 14. Biskupińskie Prace Archeologiczne 2. Wrocław – Biskupin 2001.

Preložila Magdalena Adamus